

Siła pomimo zależności: źródła wyjątkowej pozycji Izraela

MAREK MATUSIAK

Koordynator projektu „Izrael i Zatoka”, Ośrodek Studiów Wschodnich

Izrael jest we współczesnych stosunkach międzynarodowych ewenementem. Państwo stosunkowo niewielkie demograficznie i gospodarczo prowadzi politykę o skali i śmiałości właściwej mocarstwu, pozostając jednocześnie głęboko uzależnione od wsparcia Stanów Zjednoczonych. Ta pozorna sprzeczność – połączenie strategicznej zależności z wyjątkową sprawczością – nie jest jednak paradoksem, lecz rezultatem konsekwentnie realizowanej strategii politycznej, ideologicznej i instytucjonalnej, która przez dekady kształtowała wyjątkową pozycję Izraela wobec Stanów Zjednoczonych i całego Zachodu.

„Żadne państwo we współczesnej historii nie łączyło tak wyraźnej dominacji regionalnej z tak głęboką strategiczną zależnością. Izrael postępuje jak imperium, ale funkcjonuje jak protektorat i nie byłby w stanie utrzymać swojej przewagi bez stałego militarnego, gospodarczego i dyplomatycznego wsparcia ze strony Zachodu”¹ – napisał w lipcu 2025 r. jeden z obserwatorów polityki bliskowschodniej.

Błyskotliwość tej obserwacji nie polega na stwierdzeniu rzeczy nowej, lecz na zestawieniu faktów widocznych gołym okiem.

Izrael jako mocarstwo operacyjne

Co do części pierwszej, a zatem „postępowania jak imperium”: od dwóch i pół roku Izrael

Izrael jest jednym z nielicznych państw, które potrafią jednocześnie być strategicznie zależne i politycznie suwerenne. Właśnie ta sprzeczność – połączenie potęgi operacyjnej z zewnętrznym oparciem – stanowi źródło jego wyjątkowej pozycji.

prowdzi działania wojenne (o różnej intensywności) na obszarze Strefy Gazy, Zachodniego Brzegu Jordanu, Libanu, Syrii, Jemenu i Iranu. Co więcej, prowadzi je w sposób suwerenny – zarówno w wymiarze taktycznym, strategicznym, jak i politycznym.

Oznacza to, że decyzje dotyczące tego, kogo, gdzie, kiedy, jak, jak długo i po co atakować, zapadają w Jerozolimie

¹ Iyad el-Baghdadi (@iyad_elbaghdadi), *post na X*, https://twitter.com/iyad_elbaghdadi/status/1946856681842872512

– niezależnie od stanowiska tzw. społeczności międzynarodowej, „głębokiego zaniepokojenia” Unii Europejskiej, a często nawet wbrew opinii Stanów Zjednoczonych. I działa się tak także wówczas, gdy izraelskie działania w Gazie stawały się dla Joe Bidena coraz większym problemem wewnątrzpolitycznym (a ostatecznie prawdopodobnie jednym z czynników, które kosztowały Kamalę Harris prezydenturę).

Samodzielność mimo zależności od USA

W przypadku ataków na Iran w czerwcu 2025 r. i w lutym 2026 r. to Izrael był stroną inicjującą i zmuszającą do reakcji USA (choć oczywiście pozostawał też od USA zależny, np. wówczas, gdy w czerwcu ubiegłego roku Donald Trump ogłosił koniec tzw. wojny dwunastodniowej, choć Izrael chciał jej kontynuacji).

Niewiele państw potrafi być jednocześnie tak zależnych strategicznie i tak samodzielnych operacyjnie. Izrael należy do tych nielicznych, które potrafią zmuszać swojego najważniejszego sojusznika do reakcji, zamiast jedynie reagować na jego decyzje.

Trzeba zatem przyznać, że polityka Izraela posiada rozmach, sprawczość i zakres suwerenności, których pozazdrościć mogłaby mu większość państw świata, włącznie z kilkoma stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa ONZ.

Państwo silne, lecz niesamowystarczalne

Z drugiej jednak strony – to już *a propos* „funkcjonowania jak protektorat” – jest to państwo liczące niespełna 9,5 miliona

mieszkańców (*de facto* zaś około 7,5 miliona, jeśli uwzględnić, że izraelscy Arabowie pełnoprawnymi obywatelami są w dużej mierze tylko na papierze), posiadające PKB zbliżone do Singapuru, które do prowadzenia tego rodzaju polityki nie dysponuje wystarczającymi własnymi zasobami i może ją realizować głównie dzięki wsparciu zewnętrznemu.

Szczegółowe uzasadnienie powyższej tezy nie jest możliwe w tak krótkim artykule. Wystarczy jednak stwierdzić, że Izrael jest największym biorcą amerykańskiej pomocy wojskowej na świecie. Według wyliczeń Council on Foreign Relations do 2024 roku jej łączna wartość – po uwzględnieniu inflacji – wyniosła 244 miliardy dolarów (to ponad dwukrotnie więcej niż w przypadku kolejnego państwa na liście²).

Z kolei według szacunków Uniwersytetu Browna w okresie od października 2023 do września 2025 roku Stany Zjednoczone przeznaczyły na pomoc i wsparcie wojskowe dla Izraela od 31 do 33 miliardów dolarów³. Kwota ta nie obejmuje ani 3,8 miliarda dolarów corocznej pomocy wojskowej, którą Izrael otrzymuje od USA na podstawie odrębnych porozumień, ani kontraktów zbrojeniowych wartych dziesiątki miliardów dolarów, które już ogłoszono, a których finansowanie zostało odsunięte w czasie (i które prawdopodobnie zostaną przynajmniej częściowo pokryte ze środków przyszłej amerykańskiej pomocy).

Bez amerykańskiego zaangażowania – finansowego, produkcyjnego

2 Council on Foreign Relations, *U.S. Aid to Israel in Four Charts*, <https://www.cfr.org/articles/us-aid-israel-four-charts>

3 Costs of War Project, *U.S. Military Aid and Arms Transfers to Israel, October 2023 – September 2025*, <https://costsofwar.watson.brown.edu/paper/AidToIsrael>

***Siła Izraela nie polega na samowystarczalności.
Polega na zdolności prowadzenia polityki
wielkiego państwa przy zasobach państwa
średniej wielkości.***

i technologicznego – prawdopodobnie nie powstałyby (w niektórych przypadkach w ogóle, w innych zaś nie w obecnej skali) emblematiczne izraelskie systemy obrony przeciwlotniczej, takie jak Żelazna Kopuła, Proca Dawida czy Arrow 3.

Warto dodać, że znaczna część izraelskiego uzbrojenia, w tym całe lotnictwo bojowe (F-15, F-16, F-35), śmigłowce szturmowe (AH-64 Apache) i transportowe oraz duża część wykorzystywanej przez to państwo amunicji artyleryjskiej, raket i bomb, jest produkcji amerykańskiej.

Ten obraz nie obejmuje także długiej listy ulg, preferencji i wyjątków, którymi Izrael jest objęty. Nie uwzględnia na przykład doktryny tzw. jakościowej przewagi militarnej (Qualitative Military Edge – QME), czyli zasady – skodyfikowanej prawnie w 2008 roku – zgodnie z którą Stany Zjednoczone zobowiązane są do utrzymywania jakościowej przewagi militarnej Izraela nad wszystkimi innymi państwami Bliskiego Wschodu.

Nie obejmuje również preferencyjnego traktowania, takiego jak przyznanie Izraelowi – jako jedynemu państwu na świecie – możliwości wprowadzania własnych modyfikacji do samolotu F-35. Nie uwzględnia wreszcie specyficznego klimatu politycznego

wokół Izraela w Stanach Zjednoczonych, który sprawia, że sama idea uzależniania pomocy dla tego państwa od określonych warunków uchodzi za politycznie kosztowne *faux pas*, a politycy obu partii przez lata prześcigali się w zapewnieniach, kto będzie dla Izraela lepszym przyjacielem.

Co więcej, amerykańskie wsparcie dla Izraela obejmuje nie tylko aspekty finansowe, sprzętowe, materiałowe i technologiczne, lecz także bezpośrednie zaangażowanie sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych w jego obronę.

Przewaga militarna Izraela jest w większym stopniu efektem bezprecedensowej skali amerykańskiego wsparcia, niż własnych działań i zasobów.

Zależność, która nie odbiera sprawczości

Jednocześnie jednak, mimo tak szerokiego zakresu pomocy ze strony Stanów Zjednoczonych, Izrael zachowuje wobec Waszyngtonu poziom niezależności niedostępny żadnemu innemu państwu sojuszniczemu. Tak duży, że w czasie dwóch lat wojny w Gazie wielokrotnie można było odnieść wrażenie, iż USA – finansując tę wojnę i zapewniając Izraelowi środki do jej prowadzenia – nie uzyskują w zamian realnych możliwości wpływania na jej przebieg. Nie była to zresztą sytuacja całkowicie nowa. Już w 1996 roku, po pierwszym oficjalnym spotkaniu z premierem Benjaminem Netanjahu, zirytowany Bill Clinton miał rzucić do swoich współpracowników: „Who is the f**king superpower here?”

Zasadnicze pytanie brzmi zatem: jak to się Izraelowi udaje? Jak to możliwe, że przy tak głębokim uzależnieniu od amerykańskiego wsparcia państwo to nie tylko nie płaci za nie polityczną zależnością, lecz jest w stanie prowadzić suwerenną, bardzo ofensywną politykę, generującą poważne wyzwania dla znacznej części świata (co pokazuje obecna sytuacja), włącznie z samym „protektorem”?

Wyjątkowość relacji USA–Izrael polega na tym, że ogromna skala wsparcia nie przekłada się na proporcjonalny wpływ. Niewiele państw w historii potrafiło korzystać z potęgi sojusznika, zachowując wobec niego tak wysoki poziom politycznej autonomii.

Innymi słowy: co sprawia, że status Izraela jest na tle innych sojuszników USA tak odmienny – i że jest to różnica nie tyle ilościowa, co jakościowa. Waszyngton posiadał i posiada innych sojuszników zachowujących znaczny zakres suwerenności (jak Francja, Turcja czy Pakistan), jednak wsparcie dla żadnego z nich nie było aż tak daleko idące ani tak konsekwentnie – jak w przypadku Izraela – przedstawiane jako bezwarunkowe.

Kwestię rzeczywistej bądź domniemanej wspólnoty interesów strategicznych między oboma państwami pozostawmy na boku. Jest to bowiem czynnik, który może tłumaczyć typowe relacje sojusznicze – takie, jakie Stany Zjednoczone utrzymują (a przynajmniej do niedawna utrzymywały) na przykład z Japonią, Koreą Południową czy Australią. Nie jest on jednak w stanie wyjaśnić ani bezwarunkowości pomocy, ani

emocjonalnego naddatku towarzyszącego tym relacjom, ani nieporównywalnej z niczym gotowości interpretowania sytuacji na Bliskim Wschodzie przez pryzmat izraelskiego interesu narodowego, ani wreszcie tego, jak ważny jest to temat w amerykańskiej polityce wewnętrznej.

Źródła wyjątkowej pozycji Izraela

Odpowiedź na postawione wcześniej pytania należy zacząć od stwierdzenia, że sytuacja ta jest efektem ciężkiej, długotrwałej, systematycznej i wieloaspektowej pracy politycznej, którą Izrael i jego sojusznicy od dziesięcioleci prowadzą na terenie Stanów Zjednoczonych. Jest to praca o charakterze ciągłym, prowadzona na ogromną skalę i na wszystkich poziomach amerykańskiej polityki – federalnym, stanowym, a często także lokalnym (zwłaszcza w dużych miastach).

Kluczem do jej sukcesu są zasoby – ludzkie, finansowe i organizacyjne – a przede wszystkim niezwykle nośna ideologia, która pozwala skutecznie konsolidować własne społeczeństwo (przynajmniej w najważniejszych sprawach), skupiać wokół siebie i mobilizować do działania żydowską diasporę, a także oddziaływać na decydentów i szerszą opinię publiczną w państwach Zachodu, z USA na czele.

Ideologia, o której mowa, stanowi połączenie kilku elementów.

Po pierwsze, przekonania, że współczesne państwo Izrael jest nie tylko politycznym projektem XX wieku, lecz także dziedzicem i zwieńczeniem całokształtu historii narodu żydowskiego. W tej narracji dzieje Żydów przedstawiane są jako jedna historia prowadząca

od postaci biblijnych do współczesnego państwa izraelskiego. Powstaje w ten sposób opowieść o narodzie żydowskim – jednym i zasadniczo niezmiennym na przestrzeni dziejów – który po stuleciach prześladowań powrócił z wygnania, aby ponownie objąć w posiadanie ziemię swoich przodków.

Po drugie, interpretacji żydowskiej tożsamości w taki sposób, aby państwo Izrael oraz głęboka emocjonalna więź z nim stały się jej centralnym elementem – także dla Żydów żyjących poza jego granicami. W tym ujęciu relacja z Izraelem nie jest dla Żydów jedynie kwestią wyboru, lecz integralną częścią współczesnej żydowskiej tożsamości.

Wyjątkowa pozycja Izraela nie jest wyłącznie efektem siły militarnej czy dyplomatycznej. Jest rezultatem długotrwałej pracy ideologicznej i politycznej, która przez dekady kształtowała sposób, w jaki o Izraelu myślą elity i opinia publiczna Zachodu.

Po trzecie, przekonania o wyjątkowości żydowskiego doświadczenia historycznego, a w konsekwencji także wyjątkowości samego Izraela. W tej perspektywie państwo to funkcjonuje w warunkach zasadniczo nieporównywalnych z sytuacją innych krajów – zarówno ze względu na genezę swojego powstania, jak i skalę zagrożeń, z którymi musi się mierzyć. Ma to uzasadniać przekonanie, że również sposób działania Izraela musi być w pewnym stopniu wyjątkowy.

Po czwarte, przekonania o trwałym i strukturalnym charakterze zagrożeń wobec Żydów. Z tej

perspektywy jedynie istnienie odpowiednio silnego państwa żydowskiego jest w stanie zagwarantować im bezpieczeństwo. W efekcie popieranie Izraela i jego zdolności obronnych przedstawiane jest jako element troski o bezpieczeństwo Żydów na całym świecie.

Po piąte, przekonania, że odpowiedzialność za historyczny antysemityzm – a zwłaszcza za Zagładę europejskich Żydów – rodzi po stronie świata zachodniego szczególne i *de facto* bezterminowe zobowiązanie wobec państwa Izrael, niezależnie od jego bieżącej polityki.

Po szóste wreszcie, zrównanie krytyki Izraela z antysemityzmem, co prowadzi do stopniowego zacierania granicy między sprzeciwem wobec konkretnych działań państwa izraelskiego a wrogością wobec Żydów jako takich.

Ideologia, która wyznacza ramy debaty

Siła tej ideologii polega na jej syntetycznym charakterze. Nie jest ona bowiem jedynie programem politycznym ani wyłącznie formą nacjonalizmu. Jest raczej całościową narracją o historii, bezpieczeństwie i moralności, która nadaje sens zarówno działaniom państwa izraelskiego, jak i wysiłkom podejmowanym przez jego zwolenników na całym świecie.

W jej centrum znajduje się przekonanie, że historia Żydów jest historią permanentnego zagrożenia, a państwo Izrael stanowi jedyną gwarancję, że tragedie przeszłości nie powtórzą się w przyszłości. Z tego punktu widzenia bezpieczeństwo Izraela nie jest zwykłą kategorią polityczną, lecz – dla Żydów – kwestią egzystencjalną, a dla reszty świata problemem moralnym.

Każde zagrożenie interpretowane jest w tej optyce jako potencjalnie egzystencjalne, a każda porażka jako możliwy początek katastrofy. Takie postrzeganie rzeczywistości nadaje izraelskiej polityce charakter psychologicznie defensywny, nawet wówczas, gdy w sensie militarnym przybiera ona formę działań ofensywnych, zaborczych lub wręcz – jak w przypadku Gazy – działań o charakterze ludobójczym.

Jednocześnie ideologia ta posiada niezwykłą zdolność adaptacji do języka i wrażliwości Zachodu. W Stanach Zjednoczonych została ona w dużej mierze wpisana w dominującą narrację o demokracji, wolności i cywilizacyjnym konflikcie z autorytaryzmem (a okresowo także z islamem). W tym ujęciu Izrael przedstawiany jest jako „najbliższy sojusznik” oraz „jedyna demokracja na Bliskim Wschodzie”, a zarazem jako państwo znajdujące się na pierwszej linii globalnej walki z terroryzmem i radykalizmem. Dzięki temu jego interesy mogą być interpretowane nie jako partykularne, lecz jako część szerszego wysiłku Zachodu.

Dopiero tak skonstruowana narracja pozwala mobilizować zasoby ludzkie, organizacyjne i finansowe oraz wprawia w ruch całą transnarodową – niezwykle skuteczną – ekosystem instytucji, organizacji i środowisk

opiniotwórczych: od organizacji diaspory, przez think tanki, organizacje lobbystyczne, wielkich donorów sponsorujących kampanie wyborcze obu partii w USA, po media, uczelnie i struktury polityczne. Dzięki temu przekaz ideologiczny nie ma charakteru jednorazowej kampanii, lecz jest stale reprodukowany i wzmacniany w przestrzeni publicznej.

Właśnie ta trwałość i instytucjonalne zakorzenienie czynią izraelską politykę tak skuteczną. Nie polega ona bowiem wyłącznie na przekonywaniu innych do konkretnych decyzji politycznych, lecz także na kształtowaniu sposobu, w jaki definiowane są same problemy. Jeśli bowiem punktem wyjścia jest przekonanie, że zapewnienie bezpieczeństwa Izraelowi jest kwestią moralnego obowiązku i elementem interesu Zachodu, wówczas niemal każda decyzja podejmowana na rzecz tego państwa staje się z góry uzasadniona.

W tym sensie ideologia ta stanowi jeden z najważniejszych filarów izraelskiej pozycji międzynarodowej. Zapewnia bowiem nie tylko poparcie polityczne i materialne, lecz także coś znacznie cenniejszego: zdolność definiowania ram debaty, w których poparcie dla Izraela staje się czymś naturalnym, a jego zakwestionowanie – przedsięwzięciem politycznie i moralnie trudnym. ■

O AUTORZE

Marek Matusiak – Koordynator projektu „Izrael i Zatoka” w Ośrodku Studiów Wschodnich (OSW). Wcześniej w OSW zajmował się m.in. problematyką dotyczącą Turcji, Kaukazu Południowego i Azji Centralnej. Pracował także w polskich placówkach dyplomatycznych w Tbilisi i Stambule na stanowiskach – odpowiednio – politycznym i ds. pomocy rozwojowej oraz ekonomicznym. Wielokrotny międzynarodowy obserwator wyborów (m.in. na Ukrainie, w Gruzji, Mołdawii, Uzbekistanie i Kazachstanie). Absolwent Uniwersytetu Warszawskiego (socjologia) i İstanbul Bilgi Üniversitesi (prawo w zakresie praw człowieka). Studiował też na Freie Universität w Berlinie oraz w Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego. Publikuje w „Tygodniku Powszechnym” oraz w „Kulturze Liberalnej”.

Partnerzy

SAMORZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Pomorski Fundusz Rozwoju
sp. z o.o. z siedzibą w Gdańsku

Spółka Samorządu
Województwa Pomorskiego

POLSKO-AMERYKAŃSKA
FUNDACJA WOLNOŚCI

Marites
ELECTRONIC COMPONENTS

PFR
Polski Fundusz Rozwoju

Łukasiewicz
Sieć Badawcza

Pomorski Thinkletter

2026 nr 1 (24)

POLSKA WOBEC GEOPOLITYKI SIŁY I TECHNODOMINACJI

OSTRZA GRA O NOWY PODZIAŁ ŚWIATA

— ZANIK REGUŁ, ROSNĄCA ROLA SIŁY
I „WEAPONIZACJA” ZALEŻNOŚCI

JAKI MODEL SUWERENNOŚCI DLA POLSKI?

— PRZYFRONTOWEGO PAŃSTWA
EUROPEJSKIEGO ŚREDNIEJ WIELKOŚCI

ADMIN CZY USER

— JAK NAWIGOWAĆ W NOWYM
CYFROWYM ŚWIECIE?

UNIA EUROPEJSKA JAKO MNOŻNIK SIŁY POLSKI

— JAK TO OSIĄGNĄĆ?

POBIERZ CAŁĄ PUBLIKACJĘ

www.kongresobywatelski.pl

